

Биоалуантүрлілікті сақтау

Адамзат ауқымды экологиялық дағдарыстың алдында тұр – адамдардың іс-әрекетінен туындаған түрлердің алтыншы жаппай жойылуы.

Биоалуантүрлілікті сақтау және қолдау біздің планетамыздың экожүйелерінің денсаулығы мен тіршілікке қабілеттілігінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Биологиялық алуантүрліліктің жоғалуы генетикалық алуантүрліліктің жоғалуы және экологиялық апаттарға осалдықтың артуы сияқты адамның амандығына айтарлықтай қауіп төндіреді. Биологиялық алуантүрлілікті сақтаудың негізгі бағдарламасы биологиялық алуантүрлілік туралы БҰҰ Конвенциясы (СОР 15) тараптарының конференциясында қол қойылған Куньмин-Монреаль биоалуантүрлілік шеңберлік бағдарламасы болды.

Әртүрлі өндірістік қорлар мен Қазақстанның барлық аймақтарында кең тарағандықтан, біз биоалуантүрлілікке әсер етуіміздің маңыздылығын мойындаймыз.

Қор Тобының кейбір компаниялары, мысалы, «Қазақтелеком» АҚ, «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ биоалуантүрлілікке әсер етуді басқару бойынша нұсқаулықтарды бекітті. 2023 жылы «ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ «Итбалықтардың тіршілік ету ортасын сақтау және биологиялық алуантүрлілікті сақтау бойынша кешенді бағдарламасын» әзірледі. [GRI 3-3](#)

Қарапайым атжалман
(*cricetus cricetus*)

толығымен жойылу алдында

Қызмет түрі бойынша қатысу аумағына әлеуетті әсер ету [GRI 304-1, GRI 304-2](#)

Біздің қоржындық компанияларымыз Қазақстан Республикасының барлық аймақтарында, әсіресе кең желілік инфрақұрылымы бар компанияларға қатысты. Мұндай компанияларға «ҚазТрансОйл» АҚ және «QazaqGaz» ҰК» АҚ магистральдық мұнай және газ құбырлары, «KEGOC» АҚ магистральдық әуе электр желілері, сондай-ақ «Самұрық-Энерго» АҚ таратушы электр компанияларының әуе электр желілері, «Қазақстан темір жолы» ҰК» АҚ теміржол жолдары және «Қазақтелеком» АҚ кабельдік телекоммуникация желілері жатады. Бұл инфрақұрылым Қазақстанның әр түрлі аймақтарын қамтиды және әр түрлі рельефтерде, ұсақ шоқылардан таулы және жазық жерлерге дейін кездесетін орманды дала, жартылай сулы, дала, жартылай шөл және шөлді қоса алғанда, экожүйелердің әртүрлі түрлеріне әсер етеді. Елеулі желілік инфрақұрылымы бар қоржындық компаниялардың биоалуантүрлілікке теріс әсерінің негізгі аспектілері:

- тұяқты сүтқоректілердің қоныс аудару жолдарына темір жол жолдарын, жасанды қоршауларды, жағалау бөгеттерін, жедел жолдарды бөгеу;
- темір жолдар мен автомобиль жолдарында жануарлардың өлуі. [GRI 3-3](#)

Қордың қоржындық компаниялары аталған тәуекелдерді таниды және оларды барынша азайтуға бағытталған шараларды жүзеге асырады. [GRI 3-3](#)

2023 ЖЫЛЫ «ҚАЗАТОМӨНЕРКӘСІП» ҰАК» АҚ ҚҰСТАРДЫ ЭЛЕКТР ЖЕЛІЛЕРІНІҢ ӘСЕРІНЕН ҚОРҒАУ БОЙЫНША ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ЖАЛҒАСТЫРУДА.

ХТҚО қызыл тізіміне енгізілген түрлердің тізбесі және мекендеу орындары қоржындық компаниялардың қызметі әсер ететін аумақта орналасқан қорғалатын түрлердің ұлттық тізіміне 4-қосымшаға енгізілген. [GRI 304-4](#)

Теміржол тасымалы

2022 жылы Таусамалы – Құмыстау учаскесіндегі темір жол көпірінде «Қазақстан темір жолы» ҰК» АҚ 18 жүк вагонының рельстен шығып кетуі және жүктері бар 6 жүк вагонының құлауы салдарынан Ертіс өзеніне экологиялық залал келтірілді. Балық шаруашылығындағы шығындарды өтеу жөніндегі іс-шаралар 2024 жылға дейін жалғасады.

Осы оқиғаның Өскемен су қоймасына уақытша жағымсыз әсерлері мыналарды қамтиды:

- кеннің шөгуді және лайланудың жоғарылау аймақтарының пайда болуы нәтижесінде қабат түбіндегі бентостардың өлуі;
- зоопланктонның өлуі немесе теміржол вагондарының су қоймасына түсуі кезінде пайда болған лайланудың жоғарылау аймағындағы өндірістік үдерістердің бұзылуы;
- балықтардың көбею жағдайларының бұзылуы, уылдырық шашатын субстраттардың бұзылуы, жұмыртқалар мен балық дернәсілдерінің өлуі. [GRI 304-2, GRI 3-3](#)

Есептеулер бойынша азық-түлік организмдерінің өлуі нәтижесінде балық өнімдерінің жалпы шығыны 2,6 мың кг құрады.

Электр энергиясын өндіру және тарату

Электр энергиясын өндіретін негізгі өндірістік кәсіпорындар Павлодар және Алматы облыстарында, өнеркәсіптік даму деңгейі жоғары және соның салдарынан қоршаған ортаның техногендік ластануының жоғары деңгейіне ұшыраған аймақтарда орналасқан. Өндіріс орындары Қызыл кітап, құрып кету қаупі төнген немесе жануарлар мен құстардың басқа түрлері жоқ өнеркәсіптік жерлерге орналастырылады. Қор кәсіпорындарының өндірістік қызметінің қоршаған ортаға әсері минималды және тұрақты бақылауда.

Су электр станциялары мен жел электр станцияларының

биоалуантүрлілікке кері әсерінің негізгі аспектілері:

- ихтиофаунаның (уылдырықтың), су омыртқасыздарының, су өсімдіктерінің, кейбір суда жүзетін және жартылай су құстарының өзендердегі және/немесе басқа да су айдындарындағы су деңгейінің айтарлықтай өзгеруіне байланысты қырылуы;
- жел электр турбиналарымен соқтығысудан құстардың өлуі;
- жұмыс кернеуіндегі орташа қуатты әуе желілерінде және қосалқы станция жабдығында құстардың электр тогының соғуынан өлуі. [GRI 3-3](#), [GRI 304-2](#)

Ерейментау қаласы ауданындағы қуаты 45 МВт ЖЭС-тің құрылыс алаңында жүргізілген зоологиялық зерттеуге сәйкес Ерейментау тауларында Қазақстанның Қызыл кітабына енген құстардың 2 түрі (қыран бүркіт, дала қыраны) табылды. Орнатылған жел қондырғыларынан алшақ орналасқан автомобиль жолдары мен темір жолдардың бойындағы ойпаңды және орманды жерлерде құстардың кептелуі анықталды. Аталған түрлер мен басқа құстардың соқтығысу ықтималдығы «минималды» деп анықталды. ЖЭС-ті пайдалану кезеңінде қоныс аударатын құстардың турбиналармен соқтығысуы жағдайлары тіркелмеген (есепке алу журналы жүргізіледі).

Мұнай мен газды өндіру

Кейбір мұнай және газ кен орындары Каспий теңізінде орналасқан және биоалуантүрлілік үшін тәуекелдердің ерекше тобын құрайды. Солтүстік Каспий – Каспийдің ең өнімді бөлігі. Бұл аймақтың биологиялық ресурстары айтарлықтай ауқымды. Ихтиофаунаның ең маңызды кәсіптік балық түрлерінің ішінде 25 түрі бар, оның ішінде бекіре балықтары осы бассейндегі олардың дүние жүзіндегі қорының 70–80%-дан астамын құрайды. Солтүстік Каспий теңізі суларының шығыс бөлігі, оның ішінде Еділ (Қазақстан Республикасының шегінде) және Жайық өзендерінің атыраулары Каспий теңізінің солтүстік бөлігіндегі мемлекеттік қорғалатын аумақта орналасқан. Солтүстік Каспий теңізінің сулы-батпақты жерлері, әсіресе Еділ, Жайық және Ембі өзендерінің атыраулары, сондай-ақ теңіздің жағалық аймақтары мен сулары континенттің негізгі аймақтарын білдіреді, миллиондаған суда жүзетін құстар мен жағалау құстарына ұя салу кезінде пана береді, түлеу, қоныс аудару және қыстау кезеңдері. Еуразиядағы ең ірілерінің бірі Сібір-Қара теңіз-Жерорта теңізі ұшағы Солтүстік Каспий теңізі арқылы өтеді.

Мұнай-газ компанияларының биоалуантүрлілікке теріс әсерінің негізгі аспектілері:

- Каспий итбалықтарын мазалау факторы;
- құстар мен итбалықтардың мекендейтін жерлерінің мұнай және мұнай өнімдерімен ластануы;
- Каспий теңізіне улы заттардың кездейсоқ/рұқсат етілмеген шығарылуы нәтижесінде ихтиофауна мен итбалықтарға зиян келтіру;
- ашық булану кен орындарына мұнай көмірсутектерінің уытты әсері;
- булану алаңдарына қонатын су құстарының өлуі;
- жұмыс кернеуіндегі әуе желілері мен қосалқы станция жабдығының электр тогының соғуынан құстардың өлуі;
- жаңа ұңғымаларды және онымен байланысты инфрақұрылымды салу кезіндегі алаңдаушылық факторы;
- жол желісін кеңейту нәтижесінде өсімдіктер қауымдастығының деградациясы. [GRI 3-3](#) [GRI 304-2](#)

«ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ 2023 жылғы шілдеде Жайық өзеніне (Атырау облысы) балық тұқымдық материалын (сүйрік) жіберу арқылы Жеңіс учаскесінде V-1 ұңғымасын салу және қараусыз қалдыру кезінде балық ресурстарына келтірілген зиянды өтеу бойынша жұмыс жүргізді. [GRI 3-3](#)

Тау-кен металлургия секторы

Қор Тобына тау-кен секторындағы кәсіпорындар кіреді. Олардың қатарында уран барлау және тау-кен металлургия кәсіпорындары бар.

Өсімдік жамылғысына тікелей механикалық әсер ету көздері топырақ горизонттарының тұтастығын және табиғи басым өсімдік жамылғысын бұзатын құрылыс, монтаждау, бұрғылау және қазу жұмыстары болып табылады. Өз кезегінде, құрылыс және бұрғылау жұмыстары өндіріс орындарының айналасында шоғырланған далалық жолдардың көбеюіне әкеледі, бұл топырақ пен өсімдік жамылғысына қосымша қысым жасайды. Ауданның күрт континенттік климаттық жағдайларын, климаттың құрғақтығын, топырақтың тұздануын, сондай-ақ Арал теңізі проблемасының топырақ пен өсімдік жамылғысының өзін-өзі сауықтыруына әсерін ескерсек, бірнеше жыл қажет. Әсер аумақтардың арамшөптермен толып кетуінен және басым түрлердің ығысуынан көрінуі мүмкін. Жанама әсерлер шаңда және көліктерден жанармай жану өнімдерінің топырақ пен өсімдіктерге бөлінуінде көрінуі мүмкін. [GRI 3-3](#) Алайда

желдің күшеюі және азот пен күкірт қосылыстарының дисперсиясының жоғары жылдамдығы нәтижесінде соңғысының әсері өсімдіктердің өмірлік жағдайына әсер етпейді. [GRI 304-2](#)

Әсер етудің негізгі түрі - тау-кен учаскесінің аумағындағы топырақ пен өсімдік жамылғысының механикалық бұзылуы, құрылыс жұмыстары кезінде жануарлардың бұзылуына әкеліп соғады, бұл жағдайда құрылыс жұмыстары кезінде бауырымен жорғалаушылар, құстар мен сүтқоректілер белгілі бір қашықтыққа ығыстырылуы мүмкін. және жануарлардың табиғи мекендеу ортасының фрагменттік өзгеруі орын алады. Құрылыс аяқталғаннан кейін жануарлар әлеміне әсері айтарлықтай төмендейтін болады. Ірі сүтқоректілердің кейбір түрлері, сондай-ақ құрылыс кезеңіндегі бұзылуларға байланысты аумақтан мәжбүрлеп шығарылған немесе қоныс аудару жолдарын өзгерткен құстардың кейбір түрлері аумақты қайта отарлауы мүмкін. Әсер жануарлардың инвазивті түрлерін енгізуді қамтуы мүмкін. [GRI 3-3](#), [GRI 304-2](#) Бұл үдерістер қайтымсыз емес және аймақтағы жануарлардың гендік қорына әсер етпейді. Бұл әсердің маңыздылығы төмен.

2023 жылы «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ сирек кездесетін және Қызыл кітапқа енген түрлерді ескере отырып, флора мен фаунаның түрлік құрамын анықтай отырып, уран өндіруші кен орындары орналасқан аумақтағы биоалуантүрлілік жағдайына мониторингтік зерттеулер жүргізді. [GRI 3-3](#)

КОРЖЫНДЫҚ КОМПАНИЯЛАР ӨЗ ҚЫЗМЕТІНІҢ НӘТИЖЕСІНДЕ БҰЗЫЛҒАН ЖЕРЛЕРДІ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ БОЙЫНША ІС-ШАРАЛАРДЫ ЖҮЙЕЛІ ТҮРДЕ ЖҮРГІЗЕДІ.

Егіс алқаптарында, құрылыс алаңдарында және басқа жұмыстарда жұмыстардың аяқталуына қарай жерді шаруашылық айналымға қайтара отырып, ландшафт пен өсімдік жамылғысын қалпына келтіру үшін кезең-кезеңімен мелиоративтік жұмыстар жүргізіледі. [GRI 304-3](#)

Биоалуантүрлілікті сақтау үшін маңызды зардап шеккен аймақтардың тізімі GRI 304-1

19-кесте. Қордың қоржындық компанияларының зардап шеккен немесе жақын орналасқан аумақтары негізгі орнитологиялық аумақтар (IBA)⁵³

№	IBA	Заңды тұлғаның атауы
1	KZ006	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
2	KZ008	«ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
3	KZ009	«ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
4	KZ010	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
5	KZ011	1. «ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ) 2. «Исатай Оперейтинг Компани» ЖШС («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
6	KZ012	«ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
7	KZ013	«ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
8	KZ016	«ҚазТрансОйл» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
9	KZ017	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
10	KZ018	«Бірінші жел электр станциясы» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
11	KZ049	«Ereymentaу Wind Power» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
12	KZ056	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
13	KZ063	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
14	KZ065	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
15	KZ066	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
16	KZ068	1. «Қаратау» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Уранэнерго» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ)
17	KZ069	1. «Қаратау» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Буденовское» БК» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 3. «Уранэнерго» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 4. «Русбурмаш-Қазақстан» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ)
18	KZ070	1. «Қазатомөнеркәсіп-SaUran» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Ақбастау» БК АҚ («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 3. «Уранэнерго» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 4. «Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ) 5. «Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
19	KZ071	«Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)
20	KZ072	1. КАТКО БК ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)
21	KZ073	«Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
22	KZ076	1. «Шардара СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ) 2. «Интергаз Орталық Азия» АҚ («QazaqGaz» ҰК» АҚ)
23	KZ084	«EWP» ЖШС, «БЖЭС» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
24	KZ103	«Ұ.Д. Қантаев атындағы Мойнақ СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ)
25	KZ105	«Богатырь Көмір» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
26	KZ108	1. «АЭС Шүлбі СЭС» ЖШС «Шүлбі СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ) 2. «Қазмырыш» ЖШС («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)

⁵³ <http://datazone.birdlife.org/site/mapsearch>

Қордың қоржындық компанияларының зардап шеккен немесе жақын орналасқан аумақтары биоалуантүрліліктің негізгі аумақтары (КВА)⁵⁴

№	КВА	Заңды тұлғаның атауы
1	19 944	«Шардара СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ)
2	19 955	1. КАТКО БК ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)
3	20 601	«Ұ.Д. Қантаев атындағы Мойнақ СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ)
4	20 927	1. «Өзенмұнайгаз» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ) 2. «Ақтау Теңіз Солтүстік Терминалы» ЖШС («Қазақстан темір жолы» ҰК» АҚ)
5	21 811	«Өзенмұнайгаз» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
6	21 947	«Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)
7	21 969	«Samruk-Green Energy» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
8	21 980	«Ембімұнайгаз» АҚ («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
9	21 986	«EWP» ЖШС, «БЖЭС» ЖШС («Самұрық-Энерго» АҚ)
10	22 007	«ҚМГ-Қарашығанақ» ЖШС («ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ)
11	22 284	1. «Қазатомөнеркәсіп-SaUran» ЖШС («Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ) 2. «Шалқия Цинк ЛТД» АҚ («Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ)
12	46 725	«Ұ.Д. Қантаев атындағы Мойнақ СЭС» АҚ («Самұрық-Энерго» АҚ)

[Ерекше қорғалатын түрлердің тізбесі 4-қосымшада келтірілген.](#)

⁵⁴ <https://www.keybiodiversityareas.org/sites/search>